

Birasministeriija

11.11.2015

Mielddus

RIIKKAVIIDOSAČČAT ÁRVVOLAŠ DUOVDDA- GUOVLLUID BEAIVÁDANINVENTEREN

Birasváikkuhusaid árvoštallan – SOVA-lága čuovvu birasčielggadus

Sisdoallu

Láidehus	3
I RIIKKAVIIDOSAČČAT ÁRVVOLAŠ DUOVDDAGUOVLLUIDE BEAIVÁDAN- INVENTEREN	
1 Duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid sisdoallu, mihttomearit ja gaskavuolta eará plánaide	3
2 Beaivádaninventeremiid ovdáneapmi	4
3 Riiikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid vuoigtavuodaaváikkhusat	5
3.1 Guovlluidegeavaheami plánen	5
3.2 Eará birasávkástallan	6
II RIIKKAVIIDOSAČČAT ÁRVVOLAŠ DUOVDDAGUOVLLUID INVENTEREMA VÁIKKUHUSAID ÁRVVOŠTALLAN	
4 Birasváikkhusat ja birasváikkhusaid árvvoštallan	7
5 Duovddaguovlluid beaivádaninventerema eanemus mearkkašahtti váikkhusat	8
5.1 Sosiála váikkhusat	8
5.2 Ekologalaš váikkhusat	9
5.3 Váikkhusat huksejuvvon birrasii, duovdagii ja kulturárbái	9
5.4 Ekonomalaš váikkhusat ja váikkhusat luondduváriid ávkástallamii	9
5.5 Váikkhusat guovllu- ja servodatráhkadussii	10
5.6 Váikkhusat virgeoapmahašdoibmii	11
5.7 Riikaidgaskašaš váikkhusat ja riikaidgaskaasaš ovttasbargu	11
6 Molssaeavttuid veardádallan	11
7 GÁLDUT	16

Láidehus

Duovdagat leat mihtilmas oassi suomelaš kulturbirrasa sihke olbmuid guovlulaš identitehta, árgabeaibirrasa ja buresbirgejumi. Dat leat šaddan olbmo ja luonddu guhkes áiggi vuorrováikkhusa boadusin ja dollet nu sisttistis mánggaid historjjálaš ja kultuvrralaš árvvuid. Kulturbirrašiid lunddolaš geavaheapmi ja bastevaš dikšun leat gáibádusat dan seailumii. Deháleamos kulturbirrasa nuppástuvvama ja suodjaleami njuolggadusat leat eanageavahan- ja huksenlágas (MRL, 132/1999) ja luonddusuodjalanlágas (LSL, 1096/1996). Daid olis kulturbirrasa ja duovdagiid alla dási dikšuma ja bajásdoallama dorjot rávven, skuvlejupmi, birasbajásgeassin ja buorit ovdamearkkat.

Dán čielggadusas árvvoštallat riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid birasváikkhusaid. Árvvoštallama vuodđun lea plánaid ja prográmmaid birasváikkhusaid árvvoštallamis addojuvvon lágas (SOVA-láhka, 200/2005) máinnašuvvon almmolaš čielggadangeatnegasvuohta. SOVA-lága 3 §:a mielde virgeoapmahaččas, geas lea ovddasvástádus plánas dahje prográmmas, lea geatnegasvuohta fuolahit das, ahte ”plána dahje prográmma birasváikkhusat čielggaduvvojit ja árvvoštallojuvvojit doarvái gárvvisteami áigge, jus plána dahje prográmma ollašuttimis sáhttet leat mearkkašahti birasváikkhusat”.

SOVA-lága čuovvu váikkhusaid árvvoštallamis figgat birasváikkhusaid ávaštallamii, earálágan oainnuid ovdan buktimii ja vejolaš ruossalasvuodaid gieđahallamii. Lassin árvvoštallamiin buoridit riikkavuložiid dieđuožžuma. Váikkhusat, mat árvvoštallojuvvojit, leat SOVA-lága 2 §:s oaivvilduvvon birasváikkhusat váikkhusat, mat plána ollašuttimis čuhcet luonddubirrasii, olbmuide, servošiidda ja dállo-dollui.

Duovddaguovlluid beaivádaninventeremii guoskevaš birasváikkhusaid árvvoštallan juohkašuvvá guovtti oassái: riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeremii ja dan duogážiid almmolašgovvádussii ja aitosaš váikkhusaid árvvoštallamii. Duovddaguovllu inventerema aitosaš vuoigatvuođaváikkhusaid gieđahallat dárkileappot inventeremiid duogášmuittuhančállagiin. Dán muittuhančállagis dat gieđahallojuvvojit heivvolaš osiid bokte.

Birasváikkhusaid árvvoštallamis lea vástidan birasministeriija ja beaivádaninventerema lea stivren Duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid stivren - ja árvvoštallanjoavku (MAPIO-bargojoavku).

I RIIKKAVIIDOSAČČAT ÁRVVOLAŠ DUOVDDAGUOVLLUID BEAIVÁDANINVENTEREN

1 Duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid sisdoallu, mihttomearit ja gaskavuohta eará plánaide

Birasministeriija duovddaguovlobargojoavku kártii jagiin 1986–1992 Suoma árvvolaš duovddaguovlluid (Birasministeriija 1993). Inventeremiid vuodul stáhtaráđdi dagai 5. Ođđajagimánu 1995 prinsihppamearrádusa riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluin ja duovddadikšuma ovddideamis. Mearrádusas nammadedje 156 riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovllu, mat ovddastit eananguovllu kulturduovdagiid

Birasministeriija álggahii jagi 2010 riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventerema. Beaivádeapmi lei dárbblaš golmma siva geažil: (1) almmolaš diehtu duovdagis ja daid dikšumis lei badjánan fuomášahti láhkai 1990-logu álggu maŋná; (2) duovddaguovllu ja -suodjaleami guoskevaš lánkaásaheapmi lei mearkkašahti láhkai rievdan; ja (3) Musealágádus lei aiddo beaivádan dieđuid riik-

kaviidosáččat mearkkašahtti huksejuvvon kulturbirrasiin (HKB). Duovddaguovlluid inventeren fálai maiddái vejolašvuoda reageret suomelaš eananguovloduovdaga ja duovddadikšuma stivrenvuogádaga rievdadussii manjimuš 20 jagi áigge.

Beaivádaninventeremiid oktavuodas dárkkistedje jagi 1995 meroštallojuvvon duovddaguovlluid šlája, ráddjemiid ja árvoluohkáid. Birasministeriija anii maiddái dárbbaslažžan kártet vejolaš odđa riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid ja čielggadit duovddaguovlluid gaskavuoda riikkaviidosáččat mearkkašahtti huksejuvvon kulturbirrasiid.

Beaivádaninventeremis, mii lea eanaš birasministeriija ruhtadan, leat vudjon ovddit inventerema lági mielde árbevirolaš eananguovloaláhusaid ja eará álgobuvttadeami dahkan duovdagiidda. Inventeremis leat giehtadallan eandalii árbevirolaš dilis seilon, ealaskas, luonddu ja kulturárbbi dáfus mánggabealat ealáhusduovddaoppalašvuodaide oktan giliin, luonddutiippain ja historjjálaš čuoáhagain. Seammás leat beaivádan duovddaoidnosiid dieđuid. Duovddaoidnosat leat eanaš luondduduovdagat, mat leat dávjá dehálaččat kultuvrra dáfus ja geasuheaddjit turismma dáfus.

Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid lea dárkkuhus evttohit riikkaviidosáš guovlogeavahanmihttomeriid oaivvildan virgeoapmahašinventeremin, mainna dat buhte jagi 1995 nannejuvvon duovddaguovlluid inventerema. Riikkaviidosáš guovlogeavahanmihttomearit (MRL 24 §) leat oassi eanageavahan- ja huksenlágas meroštallojuvvon guovlogeavaheami plánenvuogádagas. Mihttomeriid mielde riikkaviidosáš virgeoapmahašinventeremat huksejuvvon kulturbirrasiin (RKY 2009), árvvolaš duovddaguovlluin (Birasministeriija 1993) ja ovda-historjjálaš suodjalanoppalašvuodain (Sisáššiidministeriija 1983) galget váldojuvvot vuhtii ja daid ollašuhttima galgá ovddidit eanagottiid plánemis, gielddaid lávvabargus ja stáhta virgeoapmahaččaid doaimmain. Čielggadeamis meroštallojuvvon guovlluid galgá čujuhit eanagoddelávain ja daid galgá giedahallat guovlluideavaheami plána vuolggachuokkisin.

Duovddaguovlluid beaivádaninventeren ollašuhtta riikkaviidosáš guovlluideavahanmihttomeriid olis Eurohpálaš duovddaalmmolašsoahpamuša (173/2006) ásahan mihttomeriid duovdagiid suodjaleamis, dikšumis ja plánemis. Suomas almmolašsoahpamuš ja dasa gullelaš láhka leamašan fámus 1. cuoŋománu 2006 rájes.

Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovllut doibmet maiddái geavtlaš vuoggasadjin go gárvvistat luonddusuodjalanlága čuoovu duovddaguovlluid dahjege duovdagadikšunguovlluid. Suomas leat dán rádjai njeallje riikkaviidosáš duovdagadikšunguovllu: Raasepori Skärlandet, Kauhajoki Hyypäjänjokilaakso, Pelkosenniemi Kairala-Luirru ja Simo duovdagadikšunguovllut.

2 Beaivádaninventeremiid ovdáneapmi

Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeren gárvvistuvvui Duovddaguovlluid beaivádaninventerenbargojoavkku (MAPI) pilohtainventeremin Gaska-Suomas jagi 2009. Pilohtainventerema oktavuodas dahke inventerenrávvagiid ja dahke málleinventeremiid riikkaviidosáš fidnu várás.

MAPI barggu gárvvásmuvadettiin birasministeriija vuodđudii Duovddaguovlluid beaivádaninventeremis stivren- ja árvvoštallanbargojoavkku (MAPIO) 21. miessemánu 2010. MAPIO lea vástidan inventeremiid almmolašstivremis, inventerenbohtosiid čoaggimis ja daid oktasašmihtu dáhkodeamis. MAPIO lea maiddái vátnan duovddaguovlluid riikkaviidosáš čoahkkáigeasu oktan guovlogovvádusaiguin ja guovloráddjemiiguin. MAPIO-joavkkus leat leamašan ovddasteaddjit birasministeriijas, eana- ja meahcedoalloministeriijas, Meahciráddehusas, Musealágádusas, Suoma birasguovddážiis (SYKE), Ealáhus-, johtolat ja birasguovddážiin (EJB) ja eanagottiid lihtuin. Bargojoavkku sátnejodiheaddjin lea doaimman birasráddeolmmoš Tapio

Heikkilä birasministeriijas, várresátnejodiheaddjin Tuija Mikkonen birasministeriijas ja čállin plánejeaddji Sonja Forss SYKE:s.

Duovddaguovlluid beaivádaninventeremat dahkkojuvvojedje eanagottiid guovdu jagiid 2010–2014 áigge. Inventeremiid ollašuttimis leat vástidan guovlulaš EJB-guovddážat. Inventeremat dahkkojuvvojedje geavatlaččat EJB-guovddážiin dahje eanagottiid lihtuin, dábálaččat dingojuvvon konsulterenbargun. Guovlulaš inventeremiid koordinerejit guovlulaš stivrenjoavkkut, mat ledje mángga eanagottis eanagottálaš kulturbirasjoavkkut. Muhtun eanagottiin čielgadalle riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid inventeremiid oktavuodas maiddái eanagottálaččat árvvolaš duovddaguovlluid.

EJB-guovddážat ovdanbukte guovlulaš inventeremiid bohtosiid MAPIO:i, mii lea sihkkarastán inventeremiin geavahuvvon vugiid, ráddjenkritearaid, ráddjemiid ja namaid ovttalárganvuoda. Eanagottálaččat árvvolaš duovddaguovlluide MAPIO ii váldán beali, muhto daiguin mearridit guovlulaš doaibmit. MAPIO lea ávkkástallan guovlulaš čielggadusaid ja inventerenskoviid deháleamos materiálan go lea gárvvistan evttohusa riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluin. Gárvvistanbarggu oktavuodas MAPIO lea dahkan guovloválljui ja ráddjemiidda muhtun rievdadusaid. Oppa riikka guoskevaš odđa duovddaguovlluid evttohus lea čadnojuvvon MAPIO ja EJB-guovddážiid ovttasbargun.

Duovddaguovlluid beaivádaninventeremiin leat dieđihan aktiivvalaččat. Aktiivvalaš dieđihemiin ja mángga beliid fárrui váldimiin leat háliidan ovddidit inventerema váikkuhusa ja odđa duovddaguovllu báikkálaš dohkkeheami. Inventeremiid ovdáneamis leat dieđihan earret eará riikkaviidosáš beaivádaninventerema fierbmebálvalusas (<www.maaseutumaisemat.fi>), gosa leat lasihan maiddái guovlulaš rapportaid go dat leat gárvánan.

Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeremateriála dollojuvvo oaidninláhkái hálddahuslága (HL, 434/2003) 62 §:a mielde. Inventerema gullan ollašuttá maiddái HL:a § 41:ža, mas daddjo čuovvovaččat: “Jus ášši čoavdimis sáhtá leat fuomášahtti váikkuhus eará go áššáiosolaččaid eallinberrasii, bargui dahje eará diliide, virgeoapmahaš galgá várret dáidda olbmuid vejolašvuoda oazžut dieđuid ášši giedahallama vuolggasajiin ja mihttomeriin ja cealkit áššis iežaset oaivila.”

3 Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid vuoigatvuodáváikkuhusat

3.1 Guovlluidegeavaheami plánen

Duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid gaskasaš vuoigatvuodáváikkuhusat bohtet eandalii lávvabarggu mielde. Muhtun guovllu šaddan riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid listui ii dábálaččat buvttet mielddistis njuolgo vuoigatvuodáváikkuhusaid mat čuhcet eanaeaggádii. Njuolgo vuoigatvuodáváikkuhusat sáhttet šaddat ovdamearkan huksema ja eará doaibmajuid lohpeárvvoštallama bokte.

Riikkaviidosáš guovlluidegeavahanmihtomeriid (VAT) mielde duovddaguovlluid inventeremá vieldojuvvo vuhtii guovlluidegeavaheami plánema vuolggasadjin. Inventeremis meroštallojuvvon riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovllut váikkuhit lávvabargui sierra lávvahámiide áshuvvon sisdoallogáibádusaid ja birasváikkuhusaid čielggadangeatnegasvuoda bokte. Láva gárvvistettiin čielggadit láva birasváikkuhusaid, earret eará lávvabarggu vuollásaš guovllu ja dan lagašbirrasa kulturbirrasa guoskevaš árvvut (váikkuhusat gávpotgovvii, duovdagii, kulturárbái ja huksejuvvon birrasii). Birasváikkuhusaid árvvoštallama ulbmilin lea buvttadit dieđu earálgán geavahandárbuid oktiiheiveheapmin ja dorvvastit duovddaguovlluid doarvái buorre vuhtii váldima mearrádusárvvoštallamis.

Eanageavaheami plánavuogádaga vuolggasadjin lea dárkiluvvi plánen, mas riikkaviidosáš guovlluidegeavahanmihtomearit ja almmolašlgán lávat, nappo eanagot-

telávva ja almmolašlávva, stivrejit ovttaskas sajádatlávaid plánema. Riikkaviidosáš guovlluideavahanmihttomeriid ja almmolašsárgguslaš lávaid vuoigatvuodaváikkhusat čuhcet eandalii stáhta virgeoapmahaččaide ja eanagottálaš plánemii. Eanagodde- ja oppalašlávvas čujuhuvvon riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluin ii boade njuolggo vuoigatvuodaváikkhusat, mat čuhcet eanaeaiggádiidda. Vuoigatvuodaváikkhusat šaddet easka, go eanagodde- ja oppalašlávvas čujuhuvvon riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovllut sirdašuvvet dahje dárkilastojuvvojit eanagodeláva dássái. Sajádatláva galgá čuovvut ovdamearkan miediheittiin huksenlobiid, doaibmabidjolojiid, duovddabargolojiid ja ráhkadusaid burginlobiid. Huksenlobi miediheapmi plánadárboguvlui gáibida, ahte huksen lea heivvolaš duovdaga dáfus iige dat hehte earenoamáš luonddu- dahje kulturbirrasiid árvvuid seailuma. Sajádatláva galgá čuovvut maiddái muhtun eará lobiid, mat čuvvot biraslága, miediheittiin.

Eanagodde-, oppalaš- ja sajádatlávain sáhttá addit dárbbášlaš suodjalanmearrádusaid (MRL 30, 41 ja 57 §), jus muhtun guovllu galgá duovdaga, luondduárvvuid, huksejuvvon birrasa, kulturhistorjjálaš árvvuid dahje eará earenoamáš birasárvvuid dihtii suodjalit. Mearrádusain sáhttá stivret earret eará vuvddiid giedahallama, ádjagiid dahkama ja eará doaimmaid, mat rievdadit duovdaga ja luonddugaskavuoda. Suodjalanmearrádusaid attedettiin galgá giddet earenoamáš fuopmášumi dasa, ahte dain ii boade eanaeaiggádii govttohis hehttehus. Oppalašlávvaide sáhttá váldit doaibmabidjoráddjehusaid nappo duovddabargolobi ohcangeatnegasvuohta earret eará muoraid njeaidimii nappo vuovdečuollamii duovddainventerema vuodul (MRL § 128).

3.2 Eará birasávkkestallan

Duovddaárvvuid vuhtii váldimis ásahuvvo eanageavahan- ja huksenlága olis earáge lágain. Birasávkkestallanfidnut, mat váikkuhit mearkkašahtti lánkai duovdagii, leat ovdamearkan eanaávdnasiid váldin, bieggafápmorusttegiid huksen ja unnimus mearis vuvddiid ávkkestallan. Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeremat geavahuvvojit plána- ja čielggadanmateriálan fidnuin ja daid lobiid miediheittiin. Váldonjuolggadusa mielde riikkaviidosáš árvvolaš duovddaguovlluin eai boade eanagodde- ja oppalašlávavadásis vuoigatvuodaváikkhusat, mat čuhcet eanaeaiggádii konkrehtalaččat. Váikkuhusat šaddet dárkilaston eanageavaheami plánema bokte nu, ahte eanaeaiggáda vuoigatvuodasajadahkii sáhttet čuohcit duodalaš váikkuhusat sajádatlávva-, huksen- ja eará doaibmabidjolojiid oktavuodas.

Riikkaviidosáš guovlluideavahanmihttomearit stivrejit eanaávdnasiid váldima suvdilis anu prinsihpaid mielde. Eanaávnnašláhka (MÅL, 555/1981) lea eanaávdnasiid váldima heivehallama sierraláhka. Eanaávnnašláhka figgá dorvvastit duovdaga ja luonddu árvvuid go stivre eanaávdnasiid váldima nu, ahte eanaávdnasiid váldin ii ovdamearkan billis čáppa luonddugova dahje duššat luonddu dehálaš čábbodatárvvuid ja earenoamáš luonddudihttomiid. Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid inventeremis identifiserejuvvon duovddaárvvut sáhtte váikkuhit eanaávnnašlobiid miediheami gáibádusaid árvvoštallamii.

Bieggafápmorusttegiid huksema eanemus mearkkašahtti ja viidámusat olli birasváikkhusat čuhcet duovddagovvii. Riikkaviidosáš guovlluideavahanmihttomeriin fápmorusttegiid duovddaváikkhusaid figgat hálddašit stivremiin bieggafápmohuksema čohkkejuvvon čovdosiidda ja heivehit bieggafápmohuksema oktii guovlluidegeavaheami eará dárbbuiguin.

Duovddaváikkhusaid hálddašeami bieggafápmohukseamis stivrejit eandalii lávva- bargu sihke eanageavahan- ja huksenlága čuovvu lobit. Bieggafápmohuksema biras- ja duovddaváikkhusat árvvoštallojuvvojit lávva- proseassain ja lohpe- meannudeamis. Lassin váikkuhusaid dáfus mearkkašahtti bieggafápmofidnuid birasváikkhusat árvvoštallojuvvojit YVA-lága (468/1994) čuovvu meannudeamis.

Vuovdeláhka (1093/1996) stivre dálloallovuvddiid dikšuma ja ávkkástallama. Duovddaárvvuid vuhtii váldima vuvddidgeavaheamis stivre vuovdelága olis eana-geavahan- ja huksenláhka. Vuovdeláhka ii heivehuvvo ovdamearkan luonddusuodjalanlága vuodul vuodduvuvvon suodjalanguovlluin, lávas suodjalanguovlun čujuhuvvon duovllus, dahje sajádatlávuvaguovllus vuhtii válddekeahttá eana- ja meahcedollui čujuhuvvon guovlluin.

Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid eanemus mearkkašahtti vuvddiid atnui ja bieggafápmohuksemii laktáseaddji vuoigatvuodáváikkhusat čuhcet virgeoapmahaččaide, eanagotti plánemii ja gielдалávuvabargui ovdalis čilgejuvvon eanageavaheami plánenvuogádaga mielde.

II RIIKKAVIIDOSAČČAT ÁRVVOLAŠ DUOVDDAGUOVLLUID INVENTEREMA VÁIKKUHUSOID ÁRVVOŠTALLAN

4 Birasváikkhusat ja birasváikkhusaid árvvoštallan

Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventerema váikkhusaid árvvoštallama vuoddu lea plánaid ja prográmmaid birasváikkhusain addojuvvon SOVA-lága (200/2005) 3 §:a almmolaš čielggadangeatnegasvuohta, man mielde váikkhusaid árvvoštallan dahkkojuvvo dáhpáhusaid mielde dahkkojuvvon árvvoštallama mielde. Plánaid ja prográmmaid birasváikkhusaid galgá čielggadit ja árvvoštallat doarvai ovddalgihtii, jus plána dahje prográmma ollašuttimis sáhttet leat mearkkašahtti birasváikkhusat. SOVA-lága čuovvu váikkhusaid árvvoštallamis figgat birasváikkhusaid ávaštallamii, earálágan oainnuid ovdan buktimii ja vejolaš ruossalasvuodaid gieđahallamii ja riikkavuložiid dieđuoážžuma buorideapmái. Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeremiid birasváikkhusaid árvvoštallama čuožáhahkan leat inventeremis ovdan buktojuvvon duovddaguovlluid váikkhusat. Váikkhusaid árvvoštallamis lea vástidan birasministeriija ja MAPIO-bargojoavku

SOVA-lága 2 §:a mielde birasváikkhusain oaivvildit plána dahje prográmma njuolgo ja eahpenjuolgo váikkhusa

- (a) olbmo dearvvašvuhtii, eallindiliide ja loaktimii;
- (á) eanavuđđui, čáziide, áibmui, dálkkádahkii, šattolašvuhtii, ealániidda ja luonddu mánggabealatvuhtii;
- (b) servodatráhkadussii, huksejuvvon birrasii, duovdagii, gávpotgovvii ja kulturábái;
- (c) luondduváriid ávkkástallamii; ja
- (č) vuollečuoggáin a-c máinnašuvvon dahkkiid gaskasaš vuorrováikkhusgaskavuodáide.

Árvvoštallamis váikkhusollisvuohta lea SOVA-lága 2 §:s oaivvilduvvon váikkhusdoahpaga viidasut. Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventerema váikkhusaid árvvoštallamis leat árvvoštallan eará olis duovddaguovlluid váikkhusa guovlluekonomiijai, guovlluid ovddideapmái ja guovlo- ja servodatráhkadussii ja duovddaguovlluid riikkaidgaskasaš váikkhusaid.

Árvvoštallan lea kvalitatiiivvalaš vugiiguin áššedovdiárvvoštallan. Váikkhusaid hálttiid leat árvvoštallan sánálaččat, ja veahkkin váikkhusaid čuoldimis ja oppalašvuoda oaidnimis leat ávkkástallan árvvoštallanstatistihka (statistihkka 1). Árvvoštallanstatistihkas leat geavahan viđadási gráđanuppástuvvi govvet váikkhusaid háltti ja beaktilvuoda (—, -, 0, +, ++).

5 Duovddaguovlluid beaivádaninventerema eanemus mearkkašahtti váikkususat

Riikkaviidosočat árvvolaš duovddaguovlluid dárkkuhussan lea dorvvastit fiinna ja ealaskas eananguovloduovdagiid ja eandalii eananguovloodnosiid duovddaárvvuid seailuma. Go stuorámuš oassi beaiváduvvon duovddaguovlluin gullá jo dálá duovddaguovlluid inventeremii, beaivádaninventeremis bohtán ođđa váikkususat lea oalle unni.

Riikkaviidosočat árvvolaš duovddaguovlluid birasváikkususat lea eanaš positiivvalačča. Eanemus mearkkašahtti birasváikkususat čuhcet kulturbirrasa historjjálaš sárgosiid ja eará duovddaárvvuid seailumii sihke duovddadikšuma geavadagaid ovdideapmái ja lebbemii. Duovddaguovlluid eanemus mearkkašahtti positiivva sosiála ja servodatlaš váikkususat leat guovlluid ássiid buresbirgemii ja loaktimii gullelaš váikkususat. Árvvolaš duovddaguovllut dorjot olu maiddái eanadoalu ja turismaealáhusaid sihke ealáhusaid doaibma- ja ovddidaneavttuid.

Negatiivva váikkusain eanemus mearkkašahttin sáhtta doallat árvvolaš duovddaguovlluid plánemii ášahuvvon ravdaevttuid. Duovddaguovllut, mat biddjojuvvojit stáhtarádi mearrádussii, sáhttet stivret dahje ráddjet earalágan fidnuid ollašuttima báikkálaš dásis.

Čuovvovaš loguin (5.1–5.5) buktit ovdan riikkaviidosočat árvvolaš duovddaguovlluid birasváikkusaid váikkuhanluohkáid mielde. Čoahkkáigeasu riikkaviidosočat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventerema sosiála, ekologalaš, ekonomalaš ja eará váikkusain leat bukton ovdan tabeallas 1.

5.1 Sosiála váikkususat

Duovddaguovlluin leat mearkkašahtti ássiid loaktimii, guovllu geasuheaddjivuhtii sihke báikkálaš ja guovlulaš identitehtii gullelaš árvvut. Guovllu gullama stáhtarádi duovddaguovlluid guoskevaš mearrádussii sáhtta oaidnit buorre áššin go ohccojuvvo fidnoruhtadeapmi ja duovddadikšundoarjja (gč. čuokkis 5.4, ekonomalaš váikkususat). Fidnuide vuodđuduvvi duovddadikšun nanosmahtta ovdamearkan gilidoaimma, sihke ássiid searvušvuoda ja čatnašumi iežas ássanbáikái. Lassin duovddafidnuide oassálastin fállá ođđa váikkuhanvejolašvuodaid sierra álbmot- ja ahkejoavkkuide.

Árvvolaš duovddaguovlluin leat positiivva váikkususat guovlluekonomiijai ja fitnodatdoibmii. Duovddaguovllu stáhtus lea geasuheaddji dahkki, mán várrii ovdamearkan turismabálvalusaid sáhtta ovddidit. Buorránan bálvalusdássi ja bures dikšojuvvon eananguovloduovdda lasihit duovddaguovllu almmolaš loaktima ja buoridit ássama eavttuid guovllus. Mánnggat inventeremis välljejuvvon duovddaoidnosat leat jo dál dovddus duovddaturismabáikkit.

Duovddaguovlluid beaivádaninventerem ovdida bealistis buriid plánengeavadagaid šaddama ja ollašuvvama. Vai duovdaga árvvuid livččii vejolaš buorebut dorvvastit eanageavaheami plánemis, de dárbaša áššedovdidieđu bokte bohtán čielggadusaid sihke áššedovdiid ja báikkálaš ássiid gaskasaš gulahallama. Duovddaguovlluid beaivádaninventerem čohkke oktii mánngga hálldahussuorggi oainnuid duovdaga árvvuin ja fállá riikkavuložiidda vejolašvuoda duovdagii guoskevaš ságastallamiidda eanageavaheami plánemii gullelaš oassálastin meannudeami bokte. Inventerem ja dasa gullelaš álbmotságastallan lasihit eurohpalaš duovddaoppalašsoahpamuša ja stáhtarádi 20. Njukčamánuš 2014 dohkkehan Kulturbirasstrategiija (Oahpahuš- ja kulturministeriija & Birasministeriija 2014) mihttomeriid mielde ássiid didolašvuoda iežaset duovdagiid ja lagasbirrasiid árvvuin. Lassin birasministeriija almmustahtta ja ruhtada lávvabargiide ja plánejeaddjiide oaivvilduvvon duovdaga ja kulturbirrasa slája dorvvasteapmin gárvvistuvvon rávvagiid ja oahpistanmateriálaid.

5.2 Ekologalaš váikkuhusat

Riikkaviidosáčat árvvolaš duovddaguovlluide laktásit valjit ekologalaš ja geologalaš árvvut. Guovlluid ekologalaš árvvuin badjánit eandalii guovlluid luonddu mánggahámatvuolta, go duvddaguovllus eanadoallu lea ealaskas ja guovlluid kulturbiras dikšojuvvon buorebut go gaskamearálaččat. Dikšojuvvon gilvineana ravdaavádagaidisguin fállá eallinbirrasiid eanadoallobirrasiid mihtilmas, hárvenaš ja áittavullosaš šlájaid.

Suomas leat 2 247 áittavullosaš šlája, main measta viđádas (399) dihtto vuosttažettiin ealáhusaid šaddadan eanadoallobirrasiin ja dálá gilvineatnamiin. Dáid šlájaid áittan lea vuosttažettiin jalges birrasiid gokčaseapmi ja suohkadin šaddan guođoheami ja láddjema nohkama, eanadoaluid ávdimin šaddama ja bealdduid vuovdin nuppástuhttima geažil. Nannan-Suoma eananguovllu ovddidanprográmmii 2014-2020 (Eana- ja meahccedoalloministeriija 2014) gullevaž doarjjaortnega ja árbevirolaš ealáhusduvdagiid gáhttejeaddji duovddadikšuma bokte árvvolaš duovddaguovllut sáhttet ovddidit luonddu mánggahámatvuođa.

Riikkaviidosaš duovddaguovlluid vuhtii váldin guovlluidegeavaheami plánemis ovddida luonddu mánggahámatvuođa seailuma ja luondduriggodagaid suvdilis ávkkástallama šládja- ja luonddutiipadasi viidásut ekosystemadásis. Duovddaguovllut dorjot Suoma luonddu mánggahámatvuođa suodjaleami ja suvdilis ávkkástallama doaibmabidjoprográmma (Luonddu beales... 2013) mihttomeriid, maid mielde luonddu mánggahámatvuođa suvdilis ávkkástallama ja ekosystemabálvalusaid geahččančiega galgá váldit vuhtii eanageavaheami plánemis ja fidnuid válmmaštallama oktavuodas.

5.3 Váikkuhusat huksejuvvon birrasii, duovdagii ja kulturárbái

Eanalávva barggu stivremis birashálddahus gidde earenoamáš fuomášumi riikkaviidosaáčat árvvolaš duovddaguovlluid guovddáš árvvuid dorvvasteapmái. Eanalávva barggus galgá dan dihte čujuhit riikkaviidosaáčat árvvolaš duovddaguovlluid, gos guovlluidegeavaheami galgá heivehit guovlluid historjjálaš ovdáneapmái. Dáid guovlluid galgá váldit vuhtii maiddái gielddaid lávvabarggus. Lávvamerkemiiguin ja plánenmearrádusaiguin sáhttá stivret huksema ja eanageavaheami nu, ahte duovddaguovlluide čuohcci hehttehuslaš váikkuhusat geahppánit.

Jagiide 2014–2020 dahkkojuvvon *Kulturbirasstrategiijas* (Oahpahus- ja kulturministeriija & Birasministeriija 2014) kulturbiras lea meroštallojuvvon dehálaš kultuvrralaš, ekonomalaš, sosiála ja ekologas resursan ja ođđa doaimma vejolažžan dahkkin. Árvvolaš duovddaguovllu stáhtus sáhttá lasihit olbmuid beroštumi eaktodáhtolaš guovlluid dikšumii. Maiddái duovddaguovllui sierra dahkkojuvvon duovddadikšunplánat lasihit válmmašvuodaid duovddadikšumii. Riikkaviidosaáčat árvvolaš duovddaguovllu stáhtus sáhttá lasihit guovllu ássiid beroštumi luonddusuodjalanlága čuovvu duovddadikšunguovlluid vuodđudeapmái.

5.4 Ekonomalaš váikkuhusat ja váikkuhusat luondduváriid ávkkástallamii

Duovdagiin sáhttá oaidnit eahpenjuolgo, muhto čielga ekonomalaš árvvut. Riikkaviidosaáčat árvvolaš duovddaguovlluid oktan mihttomearrin lea doarjut eananguovllu ealaskasvuođa ja loaktima earret eará buoridemiin eanadoalu ja turismaealáhusaid doaibma- ja ovddidaneavttuid. Duovddadikšuma ovddideapmi sáhttá šaddadit fitnodat- ja doaibmamáliid, maid lea vejolaš heivehit maiddái duovddaguovllu olggo-bealde. Árvvolaš duovddaguovllut fáallet luonddu-, duovdda- ja birasdikšuma fitnodatdoaibmakonseapta lassin vejolašvuodaid maiddái eará dego buresbirgemii ja dearvvašvuhtii gullevaž ealáhusdoaimma ovddideapmái. Eananguovlopolitihkalaš oppalašprográmma 2014–2020 (Eananguovloprográmma... 2014) mielde ođđa fitnodatdoaimma oázžu áigái ođđa ealáhusovttastemiin, dego kulturárbbi, buresbirgejup-

me- ja dikšunbálvalusaid, lihkadeami ja kultuvrra sihke turismma buktagiid ja bálvalusaid ovddidemiin.

Riikkaviidosoččat árvvolaš duovddaguovlluid stáhtus váikkuha maiddái Nannan-Suoma eananguovllu ovddidanprográmma (Eana- ja meahccedoalloministeriija 2014) dihto doaibmajuid ovdasadjeortnegii diliin, gos stáhta bušehtadilli lea čavga. Birasbuhtadusa “Eananguovloluonddu mánggahámatvuohta ja duovdaga dikšun”-birassoahpamušaid sáhtta čujuhit riikkaviidosoččat árvvolaš duovddaguovlluide (Stáhtaráđi ásahus birasbuhtadusas 177/2015, 37 §). Ii-buvttaduslaš investeremiid buhtadusa sáhtta miedihit eará olis árbebiotohpaid ja luondduguohtumiid álgonjaskamis ja áidumis. Doarjaga oazžu čuožahagaid válljedettiin deaddoárvu addojuvvo čuožahagaide, mat leat riikkaviidosoččat dahje eanagottálaččat árvvolaš duovddaguovllus (Eana- ja meahccedoalloministeriija mearrádus Dnr 421/441/2015).

Duovddaguovllu stáhtus dahká vejolažžan maiddái eará ruhtadaninstrumeanttaid beaktilis ávkkástallama. Suvdilis vuovdedoalu mearreáigásaš ruhtadanláhka (34/2015) addá vejolašvuođa vuovdeluonddu divvunbargguide ja eará dávisteaddji vuovdeluonddu dikšuma ja guovlulaš árvvolaš vuvddiid mánggageavaheami ja duovdda-, kultur- ja loaktinárvvuid bajideaddji fidnuide (21 §). Dávisteaddji vugiin fas stáhta bušehtii gullelaš guorahallanvullosaš doarjagiid (omd doarjagat huksenárbbi dikšumii) oktan joatkkaággan lea ráhkadusaid sajádat riikkaviidosoččat árvvolaš duovddaguovlluin ja riikkaviidosoččat dehálaš huksejuvvon kulturbirrasiin.

Eananguovllu kulturduovdagiid dikšun ja árvvolaš kulturhistorjjálaš ráhkadusaid bajásdoallan sáhtta oazžut odđa ekonomalaš mearkkašumi eandalii turismma bokte. Duovdagat ja daid luonddu- ja kulturárbeárvvut leat okta Suoma turismma dahkkin, mat leat nannosat. Duovddaguovlluid duovdagiid dikšun ja árbevirolaš ráhkadusmáddodagas fuolaheapmi lasihit guovlluid našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš beroštumi turismačuožahahkan. Mánggat inventeremis namuhuvvon riikkaviidosáš árvvolaš duovddaoidnosat leat obban dahje belohakkii luonddusuodjalanguovlluin, maid guovddáš geasuhudahkkiide duovddaárvvut gullet. Duovddaguovllu stáhtus doarju luonddusuodjalanguovllu go dahká dan dovddusin.

Árvvolaš duovddaguovllut ja guovlluide gullelaš sierraárvvut ásahit plánemii ja mearrádusdihkami dihto ravdaevttuid ja sáhttet stivret earálgan fidnuid ollašuvvama. Árvvolaš duovddaguovlluid galgá váldit vuhtii luondduváriid geavaheami plánemis ja ollašuhttimis. Stivrenváikkuhusaid vuoddu lea eandalii eanageavaheami plánemis, muhto duovddaárvvuid vuhtiiváldingeatnegasvuohta ollašuvvá maiddái eará birasláhkaásaheami bokte. Geatnegasvuohta váldit duovddaárvvuid vuhtii guoská lávvabarggu lassin eandalii eanaávdnasiid váldima, geainnuid dahkama ja ráhkadusaid burgima. Duovddaárvvuid vuhtiiváldin lávvabarggus geatnegahtta dábálaččat guovlluid sierraiešvuodaid čujuheaddji lávvamerkema ja lohpeameannudeamis čielggadusa guovllu duovddaárvvuin. Dušše riikkaviidosoččat árvvolaš duovddaguovllu stáhtus ii buvte njuolggo vuoigatvuodaváikkuhusaid earálgan luonddugeavahanfidnuide (omd bieggafápmui, darfebuvttadeapmái), muhto vuoigatvuodaváikkuhusat šaddet easka eanageavaheami plánema bokte.

Eanaávnnašlága mielde eanaávdnasiid ii oáččo váldit nu, ahte das šaddá čáppa duovddagova billašuvvan dahje luonddu dehálaš čábbodatárvvuid jávkan. Dát ráddjehusat sáhttet mielddisbuktit lohpeohcamuša šluhttema dahje ráddjema. Duovddaguovlluid inventerema stivrenváikkuhusat guovlluidegeavaheami plánemii ja eará birasávkástallamii leat govvejuvvon dárkileappot logus 3.

5.5 Váikkuhusat guovllu- ja servodatráhkadussii

Lávvabarggu mihttomearrin lea heivehit oktii gilvvohalli eanageavahanhámiid ja mihttomeriid, mat stivrejit daid. Guovlluidegeavaheami plánema almmolaš mihttomearit ja lávvabargui gullelaš lánkaásaheapmi geatnegahttet lávvabargiid giddeat fuopmášumi duovddaárvvuide ja dahket vejolažžan duovddaárvvuid deattuheami

eará guovlluideavahanmihttomeriid ja -interessaid ektui. Duovddaguovllus eana-geavaheami plánema mihttomearrin lea sajuštit odđa doaimmaid árbevirolaš duovddagovvii heivvolaš vugiin.

Árvvolaš duovddaguovllut dahket váldonjuolggadusa mielde rabas sajiid ja bajásdolle galjes servodatráhkadusa. Duovddaguovlluin eanageavaheapmái čuhcet duovddagovvii ja huksenvuohkái gullelaš sierragáibádušat, mat sáhttet leat ruossalasvuodas eará eanageavahanvugiiguin. Ovdamearkan čoahkkebáikkiid, mat sturrot, lagašguovlluin stáhtus sáhtta stivret huksema duovdaga dáfus unnit árvvolaš guovlluide. Oktilaš bealdoguovlluid lávvabarggus huksenatnui ráddjejit duovddaguovllu stáhtusa lassin maiddá earát riikkaviidosaš guovlluideavaheamimihttomeriid vuodđojurdat. Guovlluideavahanmihttomeriid sierramihttomeriin earret eará gávnnahuvvo, ahte “almá sierra ákkaid ii buriid ja oktilaš bealdoguovlluid galgga váldit čoahkkebáikedoaimmaid atnui iige buriid dahje ja viiddis vuovdedoalloguovlluid galgga čuodit eará eanageavahemiin” (lohku 4.4).

5.6 Váikkuhusat virgeoapmahašdoibmii

Riikkaviidosaš guovlluideavahanmihttomeriid mielde “kultur- ja luondduárbbi dáfus dehálaš guovllut leat álbmotduovdagat sihke riikkaviidosaččat dehálaš duovddaoppalašvuodát ja kulturbirrasat”. Kultur- ja luondduárbbi, áhpásnuhttinanu ja luondduváriid giedahallan sierramihttomeriin gávnnahuvvo, ahte riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeren váldojuvvo vuhtii guovlluideavaheami plánema vuolggasadjin (lohku 4.4.). Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid inventerema galgá nappo váldit vuhtii eanalámaid, oppalaš- ja sajádatlámaid vuolggasadjin.

Duovddaguovlluid vuhtiváldima ja stivrema dáfus eanagoddelávva vuoigatvuodaváikkuhusaid vuodđun lea dan virgeoapmahačča doaimma stivrejeaddji váikkuhusas. Eanageavahan- ja huksenlága (32.2 §) mielde virgeoapmahaš galgá pláneđettiin guovlluid geavaheami doaibmabijuid ja mearridettiin daid ollašuttimis váldit eanagoddeláva vuhtii, figgat ovddidit láva ollašuvvama ja geahččat, ahte doaibmabijut eai hehttešii láva ollašuvvama. Duovddaguovlluid eanageavaheami plánemis virgeoapmahaččas vurdojuvvo giddet earenoamáš fuopmášumi guovllu duovdaga sárgosiidda sihke lámaid ja fidnuid duovddaváikkuhusaide.

5.7 Riikkaidgaskasaš váikkuhusat ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Suopma ratifiserii jagi 2006 Eurohpálaš duovddaoppalašsoahpamuša, mii geatnegahtta, ahte duovdaga árvu mihtilmas oassin olbmuid kultur- ja luonddubirrasis dovddastuvvo lánkaásaheamis. Duovddavuolggasajiid galgá soahpamuša mielde váldit vuhtii daid doaibmabijuin, main sáhttet leat váikkuhusat duovdagii. Lassin galgá váldit atnui meannudanvugiid, maiguin riikkavuložat ja virgeoapmahaččat sáhttet oassálastit duovddapolitihka meroštallamii ja ollašuttimii. Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeren ovddida soahpamuša mihttomeriid Suomas ja fállá ávdnasiid riikkaidgaskasaš vásáhusaid lonohallamii.

6 Molssaeavttuid veardádallan

SOVA-lága ja -ásahusa mielde birasárvoštallama mihttomearrin lea buvttadit ákkastallojuvvon dieđu plána ja dan guoskevaš molssaeavttuid váikkuhusain. Árvvoštallamis buktojuvvo ovdan dárbbášlaš viidodagas dálá dili ja boahstevaš ovdáneami veardádallan. Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventerema molssaeaktun guorahallat inventerema váikkuhusaid (1-molssaeaktu) veardádallamiin dillái almmá beaivádaninventerema (0-molssaeaktu).

Duovddaguovlluid ja duovddaoidnosiid oaivil lea dorvvastit ovddasteaddji ja ealaskas eananguovloduovdagiid ja eandalii duovddaoidnosiid duovddaárvvuid seailuma.

Beaivádaninventeremis ovdanbuktojuvvon árvvolaš duovddaguovllut vástidit dáláža buorebut eananguovloduovdaga dálá dili ja ođasmuvvan duovddadikšuma ollašuttin- ja stivrenguogádagaid. Vuolggasadjin lea, ahte árvvolaš duovddaguovlluin boahtán oppalašmihttomearit leat dálá dili ektui positiivvalaččat.

SOVA-lága čuovvu árvvoštallan čujuha, ahte duovddaguovlluin leat mearkkašahtti positiivva váikkuhusat eananguovllu kulturduovdaga seailumii ja daid vuhtii váldimii plánemis ja mearrádusaiddahkamis. Lassin guovlluin leat eahpenjuolgo positiivva váikkuhusat guovllu ássiid buresbirgemii, barggolašvuhtii, guovlluekonomiija ja guovlluid luonddu mánggahámatvuoda dorvvasteapmái.

Árvvoštaladettiin birrasa dálá dili jáhkehahtti ovdáneami almmá beaivádaninventerema sáhtta gávnnaht, ahte guovlluvállju, árvoluohkáid ja ráddjemii dárkkisteapmi nanne oppalaččat suomelaš eananguovloaláhusaid dahkan duovdagiid positiivva ekologalaš, sosiála ja ekonomalaš váikkuhusaid. Lassin beaiváduvvon dieđuiguin sáhtta sihkkarastit, ahte resurssat ovddideami ja dikšuma doaimmaide čujuhuvvojit riektá ja, ahte dain lea váikkuhus.

Statistihkka 1. Čoahkkáigeassu riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluid inventerema váikkuhusaid árvvoštallamis

	Váikkuhusat ++/+/0/-/--	Sánálaš govvádus
I Sosiála váikkuhusat		
Váikkuhusat olbmuid eallindiliide ja loaktimii	++ +	Kulturbiras lea dehálaš oassi birrasa loaktimii sihke guovllu geasuhusvuhtii ja identitehtii. Gilidoaimma nanosmuvvan lasiha ássiid loaktima ja čatnašumi ássanbáikái.
Váikkuhusaid dearvvašvuhtii ja buresbirgejumái	++ ++ +	Duovddaguovllut nannejit ássiid identitehta. Hávskes ja šlájalaš duovdagis / birrasis leat njuolgo positiivva váikkuhusat ássiid buresbirgemii. Eananguovllu ealaskasvuoda lassáneamis duovddaguovlluin leat positiivva eahpenjuolgo váikkuhusat olbmuid buresbirgemii.
Dásseárvováikkuhusat	+ +	Eananguovllu ealaskasvuoda ja ovddidaneavttuid doarjuma bokte duovddaguovlluin leat positiivva váikkuhusat guovlulaš dásseárvui. Duovddafidnuide oassálastin fállá ođđa váikkuhanvejolašvuodaid eará álbmot- ja ahkejoavkkuide.
Birasdiđolašvuhta	+	Duovddaguovllut ja daidda gullevaš

		álbmotságastallan ja ođđasat lasihit ássiid birasdiđolašvuođa ka birasbajásgeassima vejolašvuođaid.
II Ekologalaš duovddaváikkususat		
Váikkususat luonddubirrasii, luonddu mánggahámatvuhtii ja Natura-guovlluide	++	Árvvolaš duovddaguovlluide laktásit árbevirolaš eanageavaheami dahkan luonddu mánggahámatvuođa dáfus árvvolaš árbebiotohpaid, maid bajásdoallama duovddaguovllu stáhtus doarju.
	++	Duovdagadikšun ovddida kulturváikkuslaš luonddutiippaid ja daid šlájaid seailuma.
	+	Duovddaguovllut ja duovddaoidnosat seailuhit luonddu mánggahámatvuođa ekosystemadásis.
Váikkususat luondduváriid ávkkástallamii	+	Duovddaguovlluid eanageavaheami plánemiin sáhtta dorvvastit bealdduid seailuma gilvinanus.
	-	Árvvolaš duovddaguovllut sáhttet (báikkálaččat) ráddjet dahje ásahtit ravdaevttuid ođasmuvvi energijja/bieggafámu/čáhcefámu huksemii.
	-	Árvvolaš duovddaguovlluid galgá váldit vuhtii luondduváriid ávkkástallamis, ovdamearkan eanaávdnasiid váldimii gullelaš fidnuid plánemis ja ollašuhhtimis.
Váikkususat duovddagovvii ja kulturárbái	++	Duovdda- ja kulturbirasárvvuid identifiseren ja dovddasteapmi dorjot našuvnnalaš identitehta ja ovddidit kulturbirasiid árvvuid seailuma.
	++	Duovddadikšun ovddida huksejuvnon kulturbirrasa, dološbázahusaid ja árbebiotohpaid seailuma.
	++	Duovddaguovllut ja daidda dahkkojuvnon dikšunplánat doibmet ovdamearkan duovdaga dikšumii ja gáhttemii.
	++	Riikkaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid beaivádaninventeren ja duovddaguovllut ovddidit

	+	<p>duovddaárvvut ovddidit duovddaárvvuin gevojjuvvon servodatlaš ságastallama.</p> <p>Duovddaguovlluid ráhkadusaid dikšun árbevirolaš vugiin dorvvasta árbevirolaš giehtadáidduid seailuma.</p>
Váikkuhusat johtolahkii	+/-	<p>Lassánan turisma bokte boahtán johtolat sáhtta vásihuvvot báikkálaččat negatiivan, vaikke váikkuhusat turismaealáhusolbmuid bokte leat positiivva. Lassánan johtolagas boahtá geainnuid ja bivnnuhis oainnusbáikkiid eatnama gollan. Johtima stivren veahkeha ovddidit turismabálvalusaid. Lassánan johtolat sáhtta rievdadit geainnuid dikšunluohká.</p>
III Ekonomalaš váikkuhusat		
Ruovttudoalut	+	<p>Turismaealáhusa vejolaš ovdáneapmi lasiha barggolašvuodá ja áigáiboađu. Lassin bálvalandási ja geaidnodikšuma dási buorráneamis lea ávki ruovttudoaluide.</p>
Eanandoalut	++	<p>Duovddaguovllut dorjot Nannan-Suoma eananguovllu ovddidanprográmma (eana- ja meahccedoalloministeriija 2014) birassoahpamuša ávkkástallama.</p>
Fitnodagat	++	<p>Riikkaviidosaččat árvvolaš duovddaguovlluin leat miehtemielalaš váikkuhusat eanandoalu ja turismaealáhusa doaibma- ja ovdánanvejolašvuodaide.</p>
	+	<p>Duovddaguovllut dorjot ja ovddidit turismafitnodagaid doaibmaeavttuid ja fáallet duovddadikšuma fitnodatdoalliide ođđa dienasvejolašvuodaid.</p>
	-	<p>Árvvolaš duovddaguovllut ásahit plánemii ravdaeavttuid ja sáhttet stivret earálágan fidnuid ollašuvvama.</p>
Guovloekonomiija- /guovloovdánanváikkuhusat	++	<p>Duovddaguovlluin leat miehtemielalaš váikkuhusat eanandoalu ja turismaealáhusa doaibma- ja ovddidaneavttuide.</p>
	+	<p>Duovddaguovllut sáhttet ráddjet duovdagii vahátlaš fidnuid ollašuhttima.</p>

	+	Duovddadikšuma ovddideapmi sáhtta šaddadit fitnodat- ja doaibmamálliid, maid sáhtta heivehit maiddái duovddaguovllu olggobealde.
	+	Duovddaguovllut sáhttet doarjut biebmogálvobuvttadeami fuolahansihkkarvuođa dorvvasteami.
	-	Árvvolaš duovddaguovllut ásahit plánemii ravdaevttuid ja sáhttet stivret earálágan fidnuid ollašuhttima.
IV Eará váikkuhusat		
Váikkuhusat guovlo- ja servodatráhkadussii	+/-	Árvvolaš duovddaguovllut dorjot čoahkkebáikkiid ravdaguovlluin árbevirolaš gilleráhkadusa ovddideami.
	+/-	Duovddaguovlluin eará eanageavaheapmái čuhcet duovddagovvii ja huksenvuohkái gullelaš sierragáibádušat.
Váikkuhusat virgeoapmahašdoibmii	+	Almmolaš iešvuogálaš lávvabarggu stivrenváikkuhusat čuhcet lagamustá virgeoapmahaččaide ja eanaeiggiidida dušše eahtenjuolga.
	+	MRL:a stivrenváikkuhus ja virgeoapmahašváikkuhus dorvvastit riikkaviidosaš duovddaárvvuid vuhtii váldima gielaláva ja eará virgeoapmahaččaid mearrádušdahkanis.
Riikkaidgaskasaš váikkuhusat ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu	+	Duovddaguovllut ovddidit Eurohpálaš duovddaalmmolašsoahpamuša ollašuhttima ja fáallet riikkaidgaskasaččat ovddasteaddji ovdamearkka duovddaárvvuid dorvvasteamis.

(--) mearkkašahtti negatiivva váikkuhusat

(-) smávva negatiivva váikkuhusat

(0) neutrála birasváikkuhusat

(+) smávva positiivva váikkuhusat

(++) mearkkašahtti positiivva váikkuhusat

7. GÄLDUT

- Eisto, I. 2003: Ruunaan retkeilyalueen kävijät ja paikallistaloudelliset vaikutukset, Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A No 143. Metsähallitus, Vantaa.
- Hollo, J. E. 2005: Maisemansuojelun nykytilanteesta. *Ympäristöjuridiikka* 2/2005 s. 3–6
- Huttunen, K. 2012: Maakuntakaavan viranomaisvaikutus erityisesti metsien käytön ohjauksen kannalta. *Ympäristöjuridiikka* 2/2012 s. 31–69.
- Jääskeläinen, L. & O. Syrjänen 2010: *Maankäyttö- ja rakennuslaki selityksineen*, s. 264
- Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi (2013). Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön toimintaohjelma 2013–2020. http://www.ym.fi/fi-fi/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Strategia_ja_toimintaohjelma
- Maa- ja metsätalousministeriö (2014). Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014–2020. http://magnetcloud1.eu/ebook/manner-suomen_maaseudun_kehittamissuunnitelma_2014_2020/
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR 2014: Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisuus 2014–2020. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen* 9/2014. s. 93.
- Museovirasto (2009). Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx
- Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014: Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. Helsinki, s. 29.
- Pölonen, I. & K. Malin 2012: Yleiskaavoitus metsäalueiden käytön ohjauksessa. *Edilex* 2.2.2012
- Raunio, A., A. Schulman & T. Kontula (toim.) 2008: Suomen luontotyypin uhanalaisuus – Osa I: Tulokset ja arvioinnin perusteet. *Suomen ympäristö* 8/2008. 264 s.
- Rassi, P., E. Hyvärinen, A. Juslén & I. Mannerkoski (2010; toim.): *Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 685 s.
- Sisäasiainministeriö (1983). Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojeluekokonaisuudet. *Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia* 3/1983.
- Ympäristöministeriö 1993: Arvokkaat maisema-alueet: maisema-alueiden mietintö II. *Mietintö* 66/1992. 199 s.
- Ympäristöministeriö 2002: Maakuntakaavan oikeusvaikutukset. *Maankäyttö ja rakennuslaki 2000 -sarja*, Opas 7. 80 s.
- Ympäristöministeriö 2009: Maa-ainesten kestävä käyttö. Opas maa-ainesten ottamisen sääntelyä ja järjestämistä varten. *Ympäristöhallinnon ohjeita* 1/2009. 134 s.
- Ympäristöministeriö 2012: Tuulivoimarakentamisen suunnittelu. *Ympäristöhallinnon ohjeita* 4/2012. 92 s.
- Ympäristöministeriö 2014: Arviointi maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta. *Suomen ympäristö* 1/2014. 246 s.
- Weckman, E. 2006: Tuulivoimalat ja maisema. *Suomen ympäristö* 5/2006. 42 s.